

3. BÖLÜM

HEMŞİRELİKTE BİLGİ KATEGORİLERİ, BİLME YOLLARI VE BİLGİ FELSEFESİ

Bahar AKSOY*

Elif BULUT**

Hemşirelik felsefeleri, hemşirelik disiplini ile ilgili epistemik ve ontolojik iddialardan oluşur. Ontolojik iddialar hemşirelik felsefelerinde yer alan bilgi kategorilerini yansıtır. Bilgi kategorileri “*hasta olan kişiyi anlamaya yönelik farklı yaklaşım ve uygulama biçimlerini*” yansıtır. Hemşirelik felsefelerindeki yer alan bu kategoriler ihtiyaçlar ve sonuçlar doğrultusunda oluşur. Bu ihtiyaçların karşılanmasında ise etkin sonuçlar elde edebilmek için bilgiye gereksinim vardır. Geçmişten günümüze geliştirilen “*ampirik, estetik, etik, kişisel ve özgürleştirici bilme yolları*” sonuca ulaşmada rehber olma özelliğini taşır ve hemşirelik mesleğinin bilimsel gelişiminde rol oynar. Tüm bu bilme yolları hemşirelerin bütüncül ve çok yönlü bir bakış açısıyla bireye bakım ve hizmet vermesini sağlar. Bilme eyleminin gerçekleşmesinde ve doğru bilginin elde edilmesinde öne sürülen felsefi görüşlerinin önemi de büyüktür. Hemşirelik mesleğinin gelişimine yön veren en önemli üç felsefi görüş Rasyonalizm, Ampirizm, Historizm olarak kabul edilir. Bu bölümde hemşirelik felsefesinde yer alan gelişimsel, sistem ve enerji bilgi kategorileri, hemşirelik uygulamalarında yer alan bilme yolları ve hemşirelik mesleğinin gelişiminde rol oynayan bilgi felsefesine yönelik görüşler ele alınmıştır.

HEMŞİRELİKTE BİLGİ KATEGORİLERİ

Hemşirelik felsefeleri, hemşirelik disiplinine ilgi duyan fenomenleri, eylemleri, uygulamaları ve hemşirelerin karakteriyle ilgili etik durumu hakkındaki epistemik ve ontolojik iddiaları kapsar (1, 2). Ontolojik iddialar gerçekliğin doğasıyla yani gerçekliğin ile ilgili varsayımları bir bütün olarak ele alır (3, 4). Hemşirelik felsefelerindeki ontolojik iddialar “*sağlık, hemşirelik, çevre ve insanın*” doğası hakkında inanılan şeyleri belirtir. Aynı zamanda ontolojik iddialar hemşirelik felsefelerindeki yer alan bilgi kategorileri yansıtır (2). Bilgi kategorileri “*hasta olan kişiyi anlamaya yönelik farklı yaklaşım ve uygulama biçimlerini*” oluşturur (2). Hemşirelik felsefelerindeki yer alan bu kategoriler ihtiyaçlar ve sonuçlardır (5-12). Bu bölümde hemşirelik felsefesinde belirtilen “*gelişimsel, sistem ve enerji*” bilgi kategorileri yer almaktadır (5-12).

* Arş. Gör., Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, baharaksoy6161@gmail.com

** Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, elf.bayrak@hotmail.com

anlama geldiğini anlamak ve araştırmak gerektiğini vurgulamıştır. Görüngü biliminin görevi, yaşam deneyimlerinin insan hayatında ne anlama geldiğini, ne ifade ettiğini (43).

Fenomenoloji ve Hemşirelik: Patrica Benner'in (1984) "Acemilikten Uzmanlığa, Klinik Hemşirelik Uygulamalarında Mükemmellik ve Güç" adlı çalışmasıyla birlikte hemşirelikte fenomenoloji kullanımına örnek vermiştir. Bu fenomenolojik yaklaşımını, beş yeterlilik düzeyi oluşturarak "beceri edinme modeli" adı altında geliştirmiştir. Her hemşirenin öğrencilik yıllarından itibaren beceri edinme ve geliştirmede bu evrelerden geçtiğini ifade etmiştir (43).

SONUÇ

Hemşirelik disiplini ile ilgili olan epistemik ve ontolojik iddialar hemşirelik felsefelerinde bulunan bilgi kategorilerini yansıtmaktadır. İhtiyaçlar ve sonuçların doğurduğu durumlar hemşirelik felsefesinde yer alan bilgi kategorilerini oluşturmaktadır. İhtiyaçların belirlenmesinde ve karşılanmasında efektif sonuçların elde edilebilmesi için bilgiye gereksinim durulmaktadır. Hemşirelik mesleğinin bilimsel gelişiminde rol oynayan ve bilgiyi elde etmede kullanılan bilme yolları sonuca ulaşmada rehber rolü oynamaktadır. Bütüncül ve çok yönlü bakış açısıyla yaklaşımı sağlamak için bilme yollarının temel alınması önemlidir. Bilme yollarını destekleyen bilgi felsefelerinin de önemi unutulmamalıdır. Çünkü bu felesefik görüşler hemşirelik mesleğinin gelişimine yön vermede büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

1. Kikuchi JF, Simmons H. *Developing A Philosophy Of Nursing*. Thousand Oaks CA: Sage, 1994.
2. Fawcett J, Desanto-Madeya S. *Contemporary Nursing Knowledge: Analysis and evaluation of nursing models and theories*. 3th ed. Philadelphia: FA Davis, 2013.
3. Andrews T. Ontological Issues in Qualitative Research in Nursing. *Texto & Contexto-Enfermagem*. 2016; 25(3).
4. Young A, Taylor SG, McLaughlin-Renpenning K. *Connections: Nursing Research, Theory, And Practice*. St. Louis: Mosby, 2001.
5. Johnson DE. Development of theory: A requisite for nursing as a primary health profession. *Nursing Research*. 1974; 23(5): 372-77.
6. Reilly DE. Why a Conceptual Framework? *Nursing Outlook*. 1975; 23(8): 566-69.
7. Riehl JP, Roy C. *Conceptual Models For Nursing Practice*. 2th ed. New York: Appleton-Century-Crofts, 1980.
8. Pilkington FB, Bunkers SS, Clarke PN, Frederickson K. Critiquing contemporary nursing knowledge. *Nursing Science Quarterly*. 2002; 15(2): 171-77.

9. Meleis AI. *Theoretical Nursing: Development and progress*. 3th ed. Philadelphia: Lippincott, 1997.
10. Hickman JS. *An Introduction To Nursing Theory*. In George JB, eds. *Nursing theories: The base for professional nursing practice*. 4 st ed. Norwalk, CT: Appleton Lange, 1995.
11. Barnum B. *Nursing Theory: Analysis, Application, Evaluation*. 5th ed. Philadelphia: Lippincott, 1998.
12. Marriner-Tomey A. *Nursing Theorists And Their Work*. 2th ed. St. Louis: Mosby, 1989.
13. Chin R. *The Utility Of Systems Models And Developmental Models For Practitioners*. In Riehl JP, Roy C, eds. *Conceptual models for nursing practice* 2 st ed. New York: Appleton-Century-Crofts, p21-27, 1980.
14. Clemons RM. Issues in newborn care. *Primary Care: Clinics in Office Practice*. 2000; 27(1): 251-267.
15. Taylor SG, Geden E, Isaramalai S, Wongvatunya S. Orem's self-care deficit nursing theory: Its philosophic foundation and the state of the science. *Nursing Science Quarterly*. 2000; 13(2): 104-10.
16. Yıldız D. Doğum sonrası dönemde annelerin bebek bakımı konusunda danışmanlık gereksinimleri ve yaklaşımlar. *Gülhane Tıp Dergisi*. 2008; 50(4): 294-98.
17. Orem DE. *Nursing: Concepts of Practice*. 6th ed. St. Louis: Mosby, 2001.
18. Von Bertalanffy L. *Human Values in a Changing World*. In Maslow AH, eds. *New knowledge in human values*. New York: Harper, 1959.
19. Karadağ A, Çalışkan N, Baykara ZG. *Hemşirelik Teorileri Ve Modelleri*. Akademi Basın ve Yayıncılık, İstanbul, 2017.
20. Buckley W. *Modern Systems Research for the Behavioural Scientist*. A Sourcebook. Chicago: Aldine Publishing Company, 1968.
21. Von Bertalanffy L. *General System Theory*. New York: George Braziller, 1968.
22. Daubenmire MJ, King IM. Nursing process models: A systems approach. *Nursing Outlook*. 1973; 21(8): 512-17.
23. King IM. Reflections on the past and a vision for the future. *Nursing Science Quarterly*. 1997; 10(1):15-17.
24. King IM. *Toward A Theory For Nursing: General Concepts Of Human Behavior*. New York: Wiley, 1971.
25. Sarıkaya Y. *Fizikokimya*. Gazi Büro Yayıncılık, Ankara, 1993.
26. Rogers ME. Nursing science and the space age. *Nursing Science Quarterly*. 1992; 5(1): 27-34.
27. Rogers ME. *The Theoretical Basis Of Nursing*. 1th ed. Philadelphia: Davis, 1970.
28. Rogers ME. *Nursing: A Science of Unitary Human Beings*. In Riehl-Sisca J, eds. *Conceptual models for nursing practice*. 3 st ed. Norwalk CT: Appleton Lange, p181-88. 1989.
29. Rogers ME. *Nursing: Science Of Unitary, Irreducible, Human Beings*. In Barrett EAM, eds. *Visions of Rogers' science-based nursing*. New York: National League for Nursing; p5-11, 1990.
30. Johnson DE. *The Behavioral System Model for Nursing*. In Riehl JP, Roy C, eds. *Conceptual models for nursing practice* 2 st ed. New York: Appleton-Century-Crofts, p207-16, 1980.

31. Levine ME. Antecedents from adjunctive disciplines. Creation of nursing theory. *Nursing Science Quarterly* 1988; 1(1): 16-21.
32. Levine ME. *Introduction to Clinical Nursing*. 2th ed. Philadelphia: FA. Davis; 1973.
33. Levine ME. The conservation principles: A model for health. In Schaefer KM, Pond JB, eds. *Levine's conservation model: A Framework for Nursing Practice*. Philadelphia: FA. Davis; p. 1-11, 1991.
34. Levine ME. The four conservation principles of nursing. *Nursing Forum*. 1967; 6(1): 45-59.
35. Türk Dil Kurumu. Bilgi [cited 2017 September 10]. Available from: <http://www.tdk.gov.tr>
36. Chinn PL, Kramer MK. *Integrated Theory And Knowledge Development İn Nursing*. 7th ed. Elsevier Mosby; 2008.
37. Vicdan AK. (2020). Hemşirelikte Bilme Yolları. Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi. 17: 110-14.
38. Tekeli, İ. *Bilgi Toplumuna Geçerken Farklılaşan Bilgiye İlişkin Kavram Alanı Üzerine Bazı Saptamalar*. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları 3, s 15-46, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2002.
39. Solmaz T, Solmaz M. Hemşirelikte bilme yolları. *Sağlık akademisyenleri dergisi*, 2019; 6(4): 250-254.
40. Carper, B.A. Fundamental Patterns of Knowing in Nursing. *Advances in Nursing Science*. 1978; 1: 13-24.
41. Kadiroğlu T, Tüfekçi FG. Hemşirelikte Bilme Becerisi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*,. 2017; 2(2): 33-37.
42. Sarpkaya, D., Vural, G. Hemşirelikte Dört Bilme Yolunun Jinekolojik Muayenede Kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*. 2017; 7: 124-127.
43. McKenna HP, Pajnkihar M, Murphy FA. *Hemşirelik Kuramları Modelleri Ve Uygulama Esasları*. (Alpar ŞE ve Bahçecik AN, Çev.)Yenişehir, Ankara, 2019.
44. Archibald MM. The holism of aesthetic knowing in nursing. *Nurs Philos*. 2012; 13(3): 179-88.
45. Henry D. Nursing science quarterly rediscovering the art of nursing to enhance nursing practice. *Nurs Sci Q*. 2018; 31(1): 47-54.
46. Yıldırım, A. Estetik bilme ve hemşirelik. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2013; 2(1): 69-76.
47. Dossey, A.M. Theory of integral nursing. *Advances in Nursing Science*. 2008; 31(1): 52-73.
48. Zander PE. Ways of knowing in nursing: The historical evolution of a concept. *Journal of Theory Construction & Testing*. 2007;11(1): 7-11.
49. Gurm BK. Multiple ways of knowing in teaching and learning. *IJ-SoTL*. 2013; 7(1): 1-7.
50. Bickford D. Postcolonial theory, nursing knowledge, and the development of emancipatory knowing. *ANS Adv Nurs Sci*. 2014; 37(3): 213-23.
51. Şendir, M. *Hemşirelik Teorileri ve Modelleri*. Akademi Yayınları, İstanbul ,2017, s72-80.
52. Pektekin, Ç. *Hemşirelik Felsefesi*. İstanbul Tıp Kitabevi, İstanbul, 2013, s3-17.
53. Çilingir L. *Niçin felsefe?*. Elis Yayınları, Ankara, 2007.

54. Arslan, A. *Felsefeye Giriş*. Adres Yayınları, Ankara, 2013.
55. McKenna, H. *Nursing Theories and Models* (sy. 40-44). New York: Taylor & Francis Group, 1997.
56. Orman TF. Geleneksel Empirist Bilgi Kuramı ve Mantıksal Empirizm Açısından Mantık. *International Journal of Humanities and Education*, 2015; 1(2): 241-267.
57. Fawcett J. *Contemporary Nursing Knowledge Analysis and Evaluation of Nursing Models and Theories*. Second Edition. Philadelphia: F. A. Davis Company. 2006, 364-437.
58. Cihan, M. John Locke ve eğitim. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2006; 7(1): 173-178.
59. Bal H. *Bilginin Felsefesi ve Sosyolojik Boyutları*. Fakülte Kitabevi, Isparta, 2004.
60. Salgar E. *Positivist Felsefede Doğrulama Kavramının Yeri*. T.C. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2011.